

شرح دعای بیست و چهارم صحیفه سجادیه
دعای حضرت در باره پدر و مادرش علیهماالسلام

نویسنده: فاطمه پورشفیغ

کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث

بهار ۱۳۹۷

متن دعا

وَ كَانَ مِنْ دُعَائِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِأَبَوَيْهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ

دعای حضرت در باره پدر و مادرش علیهما السلام

شرح فراز اول:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ، وَ أَهْلِ بَيْتِهِ الطَّاهِرِينَ، وَ اخْصُصْنَهُمْ بِأَفْضَلِ صَلَوَاتِكَ
وَ رَحْمَتِكَ وَ بَرَكَاتِكَ وَ سَلَامِكَ. وَ اخْصُصِ اللَّهُمَّ وَالِدِيَّ بِالْكَرَامَةِ لَدَيْكَ، وَ الصَّلَاةَ مِنْكَ، يَا
أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

با درود بر محمد بنده تو و رسول تو و اهل بیت پاک و مطهرش - از تو می خواهم:

- بهترین درود و رحمت و برکات و سلامتی را به آنها اختصاص دهی.
- پدر و مادرم را از کرامت و رحمت خود بهره دهی ای مهربان ترین مهربانان.

دعا در حق والدین:

وَ اخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا (۲۴ اسراء)

۱- فرزند در هر موقعیتی که هست، باید متواضع باشد و کمالات خود را به رُخ والدین نکشد. «وَ اخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ»

۲- تواضع در برابر والدین، باید از روی مهر و محبت باشد، نه ظاهری و ساختگی، یا برای گرفتن اموال آنان. «وَ اخْفِضْ لَهُمَا ... مِنَ الرَّحْمَةِ»

۳- فرزند باید نسبت به پدر مادر، هم متواضع باشد، هم برایشان از خداوند رحمت بخواهد. وَ اخْفِضْ ...
وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا

۴- دعای فرزند در حق پدر و مادر مستجاب است، وگرنه خداوند دستور به دعا نمی‌داد. وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا ...

۵- دعا به پدر و مادر، فرمان خدا و نشانه‌ی شکرگزاری از آنان است. قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا ...

۶- در دعا از کلمه «رَبِّ» غفلت نکنیم. «قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا»

۷- رحمت الهی، جبران زحمات تربیتی والدین است. «رَبِّ ارْحَمْهُمَا کَمَا رَبَّيَانِي» گویا خداوند به فرزند می‌گوید: تو رحمت خود را دریغ مدار، و از خدا نیز استمداد کن که ادای حق آنان از عهده‌ی تو خارج است.

۸- گذشته‌ی خود، تلخی‌ها و مشکلات دوران کودکی و خردسالی را که بر والدین تحمیل شده است از یاد نبرید. «کَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا»

۹- پدر و مادر باید بر اساس محبت فرزندان را تربیت کنند. «ارْحَمْهُمَا کَمَا رَبَّيَانِي»

۱۰- انسان باید از مربیان خود تشکر و قدردانی کند. «ارْحَمْهُمَا کَمَا رَبَّيَانِي» (استاد قرائتی)

تذکراتی چند در مورد این آیه:

- در هر موقعیتی هستی در برابر پدر و مادر باید متواضع باشی و کمالات خود را به رخ والدین نکشی.
- تواضع از روی مهر و محبت بدون دست یابی به ارث و میراث.
- فرزند باید در حق پدر و مادر دعا کند چون خداوند در قرآن بما آموخته است.

- مردی به حضور پیامبر (ص) رسید و پرسید؟: ای رسول خدا!، من سوگند خورده ام که آستانه در بهشت را ببوسم ، اکنون چه کنم : پیامبر(ص) فرمود: پای مادر و پیشانی پدرت را ببوس . او پرسید؟: اگر والدین من مرده باشند چه کنم؟ پیامبر(ص) فرمود: قبر آنها را ببوس .
- هنگامی که حضرت ابراهیم(ع) برای دیدن پسرش اسماعیل از شام به مکه آمد، فرزند در خانه نبود و حضرت ابراهیم(ع) به شام برگشت . وقتی حضرت اسماعیل(ع) به خانه بازگشت ، همسرش از آمدن حضرت ابراهیم(ع) خبر داد ، اسماعیل به جست و جوی رد پای پدر پرداخت و جای پای پدرش را پیدا کرد و به عنوان احترام به پدر جای پای ایشان را ببوسید (الاعلام قطب الدین حنفی ص ۲۴)

شرح فراز دوم:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَ أَلْهِمْنِي عِلْمَ مَا يَجِبُ لَهْمَا عَلَيَّ إِلَهَامًا، وَ اجْمَعْ لِي عِلْمَ ذَلِكَ كُلِّهِ تَمَامًا، ثُمَّ اسْتَعْمِلْنِي بِمَا تُلْهِمُنِي مِنْهُ، وَ وَفِّقْنِي لِلتَّفْوِذِ فِيمَا تُبْصِرُنِي مِنْ عِلْمِهِ حَتَّى لَا يَفُوتَنِي اسْتِعْمَالُ شَيْءٍ عِلْمْتَنِيهِ، وَ لَا تَثْقُلَ أَرْكَانِي عَنِ الْحَقُوفِ فِيمَا أَلْهِمْتَنِيهِ

با درود بر محمد و خاندان طاهرین ایشان، از خداوند در خواست می کنم:

- به من الهام نما علم آنچه را که در حق پدر و مادر بر من واجب کردی.
- تمام علوم لازمه را در حق پدر و مادر به من بیاموز.
- عمل به آنچه که به من الهام کرده ای برایم فراهم ساز.
- توفیق ده بر آنچه که علم و بصیرت دادی انجام وظیفه کنم و آن را بخوبی انجام دهم، تا چیزی از آنچه به من آموختی فوت نشود.
- و اعضای بدنم از پرداختن به آنچه مرا الهام کرده ای، در نماند.

هشتاد حق پدر و مادر در رساله حقوق امام سجاد (ع):

از اربعین سلیمانی نقل شده: والدین بر فرزندان هشتاد حق دارند چهل حق در حال حیات و چهل حق در حال ممات.

چهل حق در حال حیات: ده تا به تن - ده تا به زبان - ده تا به دل - ده تا به مال است.

ده حق به تن:

- خدمت کردن به آندو "واخفص لهما جناح الذل من الرحمة"
- جلوی آنها ننشیند و پشت سر آنها بنشیند.
- کمال حرمت آن دو را نگاه دارد و احترام نماید.
- فرمان آنها را اگر شارع مقدس نهی نکرده انجام دهد و از نهی آنها اگر واجب شرعی نباشد پرهیز و خودداری کند.
- روزه مستحبی را با اجازه آنان بگیرد.
- بدون رضای ایشان به سفر غیر واجب عینی نرود.
- چون آنان ظاهر شوند، برای آنان برخیزد و تا اجازه ندهند، ننشیند، بلکه پایین تر بنشیند.
- در وقت راه رفتن پشت سر آنان راه رود مگر در جای گل، یخ، خطر و شب تار.
- همیشه با مهربانی به آنان نگاه کند.
- آماده خدمت آنان باشد.

ده حق برزبان:

- با تندی با آنان سخن نگوید.
- صدایش را بر آنها بلند نکند.
- گستاخی و پرخاش نکند.
- آنان را به نام نخواند، بلکه بگوید پدرجان - پدر بزرگوارم.
- سخن ایشان را قطع نکند.
- به امر و نهی، آنان را خطاب نکند.

- بر آنان فریاد نزنند.
- به آنان اف نگویند و سربرنگردانند.
- با ایشان با ادب سخن بگویند.

ده حق به قلب:

- با آنان رثوف باشد.
- آن دو را دوست بدارد با وجود همه تنگناها و سختیهای اقتصادی و اخلاقی در زندگی.
- به شادی آندو شاد باشد.
- غمخوار آندو باشد
- با دشمنان آندو دوستی نکند که آن دو برنجند.
- از بدگویی و کج خلقی آنها نرنجد.
- در برابر رفتار تند آنها به آنان خشم نکند .
- عذر کوتاهی همیشه در حق آنها داشته باشد.
- کسب رضای آندو مهم است و اگر پیر و فرتوت شدند قصد آزارشان را نکند.
- در دل طول عمر آندو را بخواهد هر چند از زحمت فقر و بیماری آنها به تنگ آمده باشد.

ده حق به مال:

- لباس آندو را پیش از لباس خود فراهم کند.
- بهتر از طعام خود به آنها دهد.
- قرض آنها را ادا نماید.
- مخارج سفرهای زیارتی آنها را چه واجب و چه مستحب پرداخت نماید.
- اگر فوت کرده اند برای انجام حج و یا نماز و روزه نایب بگیرند و یا خود انجام دهند.
- مسکن و خانه برای آنها تهیه کند و یا اجاره خانه آنها را بدهد.
- از مال خود در اختیار آنها گذارد برای رفع نیازمندی.
- مخارج امور مختلف را تقبل کنند.

- با مال خود به والدین عزّت دهند.
- مال خود را مال ایشان بدانند هر چه از اموال او بردارند به روی خود نیاورند.

چهل حق بعد از فوت:

- تسریع در غسل و کفن آنها.
- تمام مراسم را به عهده گرفتن.
- مراسم کامل و مطابق دستور شرع.
- طبق وصیت آنها عمل کنند.
- شب دفن صدقه بدهند.
- نماز و قرائت قرآن برای آندو.
- پرداخت قرضها و تسویه حسابهای او.
- اگر سفارش به ثلث کرده فوری اقدام شود.
- بعد از قرائت قرآن سه توحید بخواند.
- در نماز شب و اوقات دعا، طلب مغفرت برای آنها نماید.
- هر روز برایشان تصدق نماید.
- نماز والدین بخوانند.
- اجیر برای نماز و روزه بگیرند.
- به زیارت قبور آنها روند.
- در کنار قبر آنها، قرآن و آیت الکرسی بخوانند و صلوات بفرستند.
- هر زیارتی که فرزندان می روند به نیابت آنها هم زیارت نمایند.
- اگر برای حج مستطیع نبودند حج مستحبی انجام دهند.
- دشمنان آنان را راضی نمایند.
- رد مظالم دهید.
- اگر مجالس هفتگی و ماهانه برای ائمه (ع) داشتند آن را احیاء نمایید.
- سنت خوب گوسفند کشی سالیانه آنها را به پا دارند.

- اگر اهل کار خیر بودند ، فرزندان آن را تکمیل کنند.
- اگر مالی غصب شده توسط والدین ، برای خلاصی آنها ، به صاحبش رد کند.
- به پدر و مادر کسی بد نگویید تا کسی از پدر و مادر او بد نگویید.
- کاری نکنند که عاق والدین شود.
- با مردم به نیکی رفتار کنند تا مردم در حق پدر و مادر او دعا کنند.
- دوستان و آشنایان پدر و مادر را احترام کند تا با دیدن او یاد والدینش بیفتند.
- هوای رفقای پدر و مادر را داشته باشند.
- آثار آنها را حفظ نمایند.
- به دیدار اقوام پدر و مادر روند.
- اگر در حال حیات حقوق آنان را نپرداخته بعد از فوت رضای آنها را بدست آورد.
- ائمه شوق دیدن پدران خود را داشته اند چنانچه آنان مؤمن بودند شوق لقای آنان را داشته باشد.
- قبر آنان اگر ویران شده ترمیم نماید.
- اجازه هتک حرمت به قبور ایشان را به کسی ندهد. {رساله حقوق امام سجاد(ع)}

شرح فراز سوّم:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ كَمَا شَرَّفْتَنَا بِهِ، وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، كَمَا أَوْجَبْتَ لَنَا الْحَقَّ عَلَى الْخَلْقِ بِسَبَبِهِ .

خدایا، بر محمد و خاندانش درود فرست؛ همچنان که ما را به وجود او شرافت بخشیدی. بر محمد و خاندانش درود فرست؛ آن گونه که به برکت وی برای ما حقی بر دیگر مردمان واجب کردی

حق نفقه:

از حقوق مشترک والدین ، حق نفقه است . نفقه پدر و مادر در صورت نیاز، بر عهدهٔ فرزند است اگر تمکن داشته باشد ، چه پسر و چه دختر. البته نفقه پدر و مادر بعد از نفقه زوجه است در ترتیب. یعنی اگر مرد نتواند نفقه همه آنها را بپردازد. باید ابتدا نفقه لازم همسر را بپردازد و اگر چیزی اضافه ماند نفقه پدر و

مادر و فرزندان را بدهد. و نفقه پدر و مادر در عرض فرزندان واجب است. و اگر همه نیازمند باشند و نفقه کم باشد باید میان آنها تقسیم کند.

امام صادق (ع) می فرماید: *يَجِبُ لِلْوَالِدَيْنِ عَلَى الْوَلَدِ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ: شُكْرُهُمَا عَلَى كُلِّ حَالٍ وَ طَاعَتُهُمَا فِيمَا يَأْمُرَانِهِ وَ يَنْهَيَانِهِ عَنْهُ فِي غَيْرِ مَعْصِيَةِ اللَّهِ ، وَ نَصِيحَتُهُمَا فِي السِّرِّ وَ الْعَلَانِيَةِ* (رساله حقوق امام سجاد "ع")

امام صادق (ع) فرمود: پدر و مادر را بر فرزند سه حق است: شکر آنان در هر حال، اطاعتشان در هر امر و نهی که معصیت خدا نباشد و خیر خواهی برای آنها در نهان و عیان.

شرح فراز چهارم:

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي أَهَابُهُمَا هَيْبَةَ السُّلْطَانِ الْعَسُوفِ، وَ أَبْرَهُمَا بَرَّ الْأُمِّ الرَّءُوفِ، وَ اجْعَلْ طَاعَتِي .

لِوَالِدَيَّ وَ بَرِّي بِهِمَا أَقْرَبَ لِعَيْنِي مِنْ رَفْدَةِ الْوَسْتَانِ، وَ أَثْلَجَ لِصَدْرِي مِنْ شَرِبَةِ الظَّمَانِ حَتَّى أُوْثِرَ عَلَى هَوَايَ هَوَاهُمَا، وَ أَقْدَمَ عَلَى رِضَايَ رِضَاهُمَا وَ أُسْتَكْثِرَ بَرَّهُمَا بِي وَ إِنْ قَلَّ، وَ أُسْتَقِلَّ بَرِّي بِهِمَا وَ إِنْ كَثُرَ.

پروردگارا از تو در باره هیبت والدینم در خواست دارم:

- چنان کن که از والدینم همچون پادشاه ستمکار بترسم.
- در حق آندو نیکی کنم مانند مادر مهربانی که به فرزندش نیکی می کند.
- و فرمانبرداری از پدر و مادر و نیکی کردن من در حق ایشان را برای من از خواب در چشم خواب آلودگان شادی آورتر،
- نیکی کردن من در حق ایشان را از آب خنک در کام تشنگان گواراتر ساز،
- آنقدر نیکی کنم در حق آنان تا خواهش ایشان را بر خواهش خود ترجیح دهم، و خرسندی آنان را بر خرسندی خود مقدم دارم،
- و نیکی آن دو در حق خودم را بسیار بینم، اگر چه اندک باشد، و و نیکی خود در حق آنان را اندک بینم، اگر چه بسیار بود.

قال الرضا(ع) : من أَحَبَّ أَنْ يَصِلَ أَبَاهُ فِي قَبْرِهِ فَلْيَصِلْ إِخْوَانَ أَبِيهِ مِنْ بَعْدِهِ (مستدرک ج ۱۵ ص ۲۰۴)

امام رضا(ع) فرمود: هر که خواهد در گور به پدرش پیوندد و از او احترام کند باید به عموهای خود که پس از پدر زنده اند احترام گزارد.

قال الصادق(ع): بَرِّ الْوَالِدَيْنِ مِنْ حُسْنِ مَعْرِفَةِ الْعَبْدِ بِاللَّهِ تَعَالَى إِذَا لَا عِبَادَةَ أُسْرِعَ بُلُوغاً بِصَاحِبِهَا إِلَى رِضَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ بَرِّ الْوَالِدَيْنِ الْمُسْلِمِينَ لَوْجَهَ اللَّهِ تَعَالَى (مستدرک ج ۱۵ ص ۱۹۸)

امام صادق (ع) فرمود: حسن سلوک نیکی به والدین از حسن شناخت و معرفت عبد به خداوند تعالی است ، چرا که هیچ عبادتی انسان را به سرعت نیکی به پدر و مادر ، به خشنودی حضرت دوست نمی رساند آن هم احسانی که محض تحصیل رضای پروردگار باشد.

شرح فراز پنجم:

اللَّهُمَّ خَفِّضْ لَهُمَا صَوْتِي، وَ أَطِبْ لَهُمَا كَلَامِي، وَ أَلِنْ لَهُمَا عَرِيكَتِي، وَ اغْطِفْ عَلَيْهِمَا قَلْبِي، وَ صَيِّرْنِي بِهِمَا رَفِيقًا، وَ عَلَيْهِمَا شَفِيقًا.

خداوندا از تو در خواست می کنم:

- صدایم را بر والدینم فروتنانه گردان.
- سخنم را بر ایشان خوشایند ساز.
- خویم را بر ایشان ملایم ساز.
- دلم را بر ایشان مهربان ساز.
- مرا دوست و رفیق و شفیق آنان گردان.

امام صادق(ع) فرمود: أدنى العقوق " أف " و لو عَلِمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ شَيْئاً أَهْوَنَ مِنْهُ لَنَهَى عَنْهُ. (کافی ۱/۱۵۸/۲) -

ص ۳۴۸-۳۴۹-ص ۱۵۸)

کمترین بی احترامی به پدر و مادر " اف " گفتن است. و اگر خداوند عزوجل چیزی کمتر از آن سراغ داشت ، بی گمان از آن نهی می کرد.

رسول خدا (ص) فرمود: لرجُلٍ قال له : ما من عمل قبيح إلا قد عملتهُ فهل لي من توبه؟! فهل من والدیک أحدٌ حیٌّ؟ قال: أبی . قال : فاذهب فبیره . قال: فلما ولّیا . قال رسول الله(ص) فرمود: لو كانت أُمَّةُ(البحار ۸۸/۸۲/۷۴)

رسول خدا فرمود: مردی به رسول خدا(ص) عرض کرد: هیچ کار زشتی نیست که نکرده باشم. آیا راه توبه و بازگشت برایم وجود دارد.

حضرت فرمود: آیا از پدر و مادرت کسی زنده است؟

عرض کردم : پدرم .

فرمود: برو به او نیکی کن. وقتی آن مرد رفت ، حضرت فرمود: ایکاش مادرش می بود.

امام صادق(ع): "برّ الوالدین واجبٌ فإن کانا مشرکین فلا تطعهما و لا غیرهما فی المعصیة فإنه لا طاع لمخلوق فی معصیة" (الخصال ۹/۶۰۸)

امام صادق (ع) فرمود: نیکی یا اطاعت به پدر و مادر واجب است اما اگر مشرک بودند در کار معصیت از آنان و از هیچ کس دیگر اطاعت نکن زیرا در معصیت خالق از هیچ مخلوقی نباید اطاعت کرد.

امام باقر(ع): "إنّ العبد لیکون باراً بوالدیه فی حیاتها ، ثمّ یموتان فلا یقضی عنهما دُیونهما و لا یتغفر لهما فیکتبه الله عاقاً ، و إنّه لیکون عاقاً لهما فی حیاتها غیر باراً بهما ، فاذا ماتا قضی دینهما و استغفر لهما فیکتبه الله عزوجل باراً.

امام باقر(ع) فرمود: یک وقت هست که بنده در زمان حیات پدر و مادر خود نسبت به آنان نیکوکار است ، اما وقتی می میرند نه بدهی آنان را می پردازد و نه برای ایشان طلب آمرزش می کند. در این صورت خداوند او را نافرمان قلمداد می کند و یک وقت هم هست که بنده در زمان حیات پدر و مادر خود

ناخلف و نافرمان است و به آنان نیکی نمی کند ، اما وقتی مردند بدهی های آن ها را می پردازد و برای ایشان آمرزش می طلبد. لذا خداوند عزوجل او را نیکوکار می نویسد. (الکافی ۲/۱۵۸-۳ ص ۲۱/۱۶۳ و ص ۷/۱۵۹- میزان الحکمه)

شرح فرازششم:

اللَّهُمَّ اشْكُرْ لَهُمَا تَرْبِيَّتِي، وَ أَثْبُهْمَا عَلَيَّ تَكْرِمَتِي، وَ احْفَظْ لَهُمَا مَا حَفِظَاهُ مِنِّي فِي صِغَرِي.

خدایا از تو می خواهم و درخواست می کنم:

- آن دو را، به پاس آن که پرورشم داده‌اند، نیک پاداشی ده،
- و چون مرا عزیز و گرامی داشته‌اند، ثوابی بزرگ عطاشان کن،
- و در مقابل حفظ و حمایت من در خردی، جانب ایشان را نگاه دار

امام صادق (ع): ما يَمْنَعُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ أَنْ يَبْرَّ وَالِدِيهِ حَيِّنٍ أَوْ مَيِّتِينَ : يُصَلِّي عَنْهُمَا ، وَ يَتَصَدَّقَ عَنْهُمَا، وَ يَحُجُّ عَنْهُمَا وَ يَصَدِّقُ عَنْهُمَا فَيَكُونُ الَّذِي صَنَعَ لَهُمَا وَ لَهُ مِثْلُ ذَلِكَ فَيَزِيدُهُ اللَّهُ بِرِّهِ وَ صَلَاتِهِ خَيْرًا كَثِيرًا (همان- الکافی/ص ۷/۱۵۹)

امام صادق (ع) فرمود: چه مانعی دارد که یکی از شما به پدر و مادرش زنده باشند یا مرده ، نیکی کند. از طرف آنها نماز بخواند از جانب آنها صدقه بدهد، از طرف آنها حج بگذارد و از طرف آنها روزه بگیرد تا ثوابش هم به آنها برسد و هم به همان اندازه برای خودش ثواب منظور شود و خداوند عزوجل به واسطه نیکو کاری و صلۀ او خیر و برکت فراوانی برایش بیفزاید.

رسول الله (ص): لَمَّا سُئِلَ عَنْ بَرِّ الْوَالِدَيْنِ بَعْدَ مَوْتِهِمَا -: نَعَمْ، الصَّلَاةُ عَلَيْهِمَا - وَ الْاسْتِغْفَارُ لَهُمَا- وَ الْإِنْفَادُ عَهْدِهِمَا وَ صَلَّةُ الرَّحِمِ الَّتِي لَا تُوصَلُ إِلَّا بِهِمَا وَ إِكْرَامُ صَدِيقِهِمَا (الترغيب و الترهيب ۳/۳۲۳/۳)

پیامبر خدا (ص) فرمود: در پاسخ به سؤال از نیکی کردن به پدر و مادر بعد از فوت آنها -: آری ، دعا کردن برای آنان ، آمرزش خواستن برایشان و اجرا کردن وصیتشان بعد از مرگ آنها و صلۀ رحم کردن با

خویشان آنها و احترام گذاشتن به دوستان آنها.

شرح فراز هفتم:

اللَّهُمَّ وَ مَا مَسَّهُمَا مِنِّي مِنْ أَدَى، أَوْ خَلَصَ إِلَيْهِمَا عَنِّي مِنْ مَكْرُوهِ، أَوْ ضَاعَ قِبَلِي لَهُمَا مِنْ حَقٍّ
فَأَجْعَلُهُ حِطَّةً لِدُنُوبِهِمَا، وَ عُلُوءاً فِي دَرَجَاتِهِمَا، وَ زِيَادَةً فِي حَسَنَاتِهِمَا، يَا مُبَدِّلَ السَّيِّئَاتِ بِأَضْعَافِهَا
مِنَ الْحَسَنَاتِ.

- خدایا، هر آزاری که از من به آن دو رسیده،
- و هر ناپسندی که از من در حق ایشان سر زده
- و هر حقی از آن دو را که من تباه کرده‌ام،
- همه را سبب آموزش گناهان‌شان و بلندی مرتبه‌شان و افزونی حسناتشان قرار ده؛

○ ای آن که بدی‌ها را به چندین برابر نیکی‌ها دگرگون می‌سازی

امام علی(ع) فرمود: شَرُّ الْاَوْلَادِ الْعَاقُ - بدترین فرزندان فرزندان ناخلف است که با والدین خود بد رفتار
باشد(غررالحکم (۱۰۰۶۵-۱۰۰۶۶/۱۰۰۶۶-۲۹۶۳/۱۰۰۶۶-۵۶۸۸)

امام علی(ع): " وُلِدَ السُّوءُ بِهَدْمِ الشَّرْفِ وَ يَشِينُ السَّلْفَ " (همان)فرزند ناشایست ، شرافت را از بین می
برد و نیاکان را بد نام می کند.

امام سجاد(ع): " مِنْ سَعَادَةِ الرَّجُلِ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ يَسْتَعِينُ بِهِمْ " (کافی/۶/۴/۲-۲/۲-۵/۳)

یکی از خوشبختی های مرد این است که فرزندانی داشته باشد که کمک کار و یاور او باشد.

شرح فراز هشتم:

اللَّهُمَّ وَ مَا تَعَدَّيَا عَلَيَّ فِيهِ مِنْ قَوْلٍ، أَوْ أَسْرَفَا عَلَيَّ فِيهِ مِنْ فِعْلٍ، أَوْ ضَيَّعَا لِي مِنْ حَقٍّ، أَوْ قَصَّرَا بِي عَنْهُ مِنْ وَاجِبٍ فَقَدْ وَهَبْتُهُ لَهُمَا، وَ جُدْتُ بِهِ عَلَيْهِمَا وَ رَغِبْتُ إِلَيْكَ فِي وَضْعِ تَبِعْتِهِ عَنْهُمَا، فَإِنِّي لَا أَتَهُمُهُمَا عَلَيَّ نَفْسِي، وَ لَا أَسْتَبْطِئُهُمَا فِي بَرِّي، وَ لَا أَكْرَهُ مَا تَوَكَّلِيَاهُ مِنْ أَمْرِي يَا رَبِّ. فَهُمَا أَوْجَبُ حَقًّا عَلَيَّ، وَ أَقْدَمُ إِحْسَانًا إِلَيَّ، وَ أَعْظَمُ مَنَّةً لَدَيَّ مِنْ أَنْ أَقَاصَهُمَا بَعْدَلٍ، أَوْ أَجَازِيَهُمَا عَلَيَّ مِثْلَ، أَيْنَ إِذَا يَا إِلَهِي طُولُ شُغْلِهِمَا بِتَرْبِيَّتِي وَ أَيْنَ شِدَّةُ تَعَبِهِمَا فِي حِرَاسَتِي وَ أَيْنَ إِقْتَارُهُمَا عَلَيَّ أَنْفُسِهِمَا لِلتَّوَسُّعَةِ عَلَيَّ.

خدایا، از تو درخواست می کنم:

اگر پدر و مادرم با من به تندی سخن گفتند-

و رفتار نابجایی کردند،-

یا حقی از من تباه نمودند-

و یا در وظیفه‌ی خویش در قبال من کوتاهی ورزیدند،-

من همه‌ی خطاهای ایشان را بخشیدم و با این کار بزرگشان داشتم.-

از تو می‌خواهم که آن دو را، به سبب آنچه در حق من کرده‌اند، گرفتار نسازی.-

که من در خیرخواهی ایشان تردید ندارم و نمی‌پذیرم که در خوبی کردن به من درنگ کرده باشند، -

و دلگیر نیستم که آن دو کارهای مرا عهده‌دار بوده‌اند، ای پروردگار من؛-

زیرا گزاردن حق ایشان بر من واجب‌تر است،-

و نیکی آن دو با من دیرینه‌تر، و منت‌شان بر من بیش‌تر از آن که بخواهم آنان را به عدالت قصاص کنم،

یا آن کنم که آنان کرده‌اند.-

ای معبود من، اگر چنین کنم، پس آن روزهای بسیار که در پرورش من سر کرده‌اند و آن همه سختی که در نگه داری من به جان خریده‌اند و آن همه رنج و ناداری که بر خود روا داشته‌اند تا من در آسایش به سر برم، چه خواهد شد؟-

رسول خدا(ص): لِرَجُلٍ جَاءَ إِلَيْهِ يُخَاصِمُهُ أَنْتَ وَمَالِكٌ لِأَبِيكَ (کنز العمال ۴۵۹۳۲/۴۹۹۳۳)

پیامبر(ص) به مردی که از پدر خود نزد آن حضرت به شکایت آمده بود؛ فرمود: خودت و دارایت از آن پدرت هستی.

شرح فراز نهم:

هَيْهَاتَ مَا يَسْتَوْفِيَانِ مِنِّي حَقَّهُمَا، وَ لَا أُدْرِكُ مَا يَجِبُ عَلَيَّ لَهُمَا، وَ لَا أَنَا بِقَاضٍ وَظِيفَةَ خِدْمَتِهِمَا، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ أَعِنِّي يَا خَيْرَ مَنْ اسْتُعِينَ بِهِ، وَ وَقِّفْنِي يَا أَهْدَى مَنْ رُغِبَ إِلَيْهِ، وَ لَا تَجْعَلْنِي فِي أَهْلِ الْعُقُوقِ لِلآبَاءِ وَ الْأُمَّهَاتِ يَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَ هُمْ لَا يُظْلَمُونَ.

- نه، هرگز نتوانند همه‌ی حق خود را از من دریافت کنند،
- و من نیز نتوانم حق ایشان بر خود را به شایستگی بگذارم
- و وظیفه‌ی خدمتگزاری به آن دو را به جای آورم.
- پس بر محمد و خاندانش درود فرست و یاری‌ام فرما
- - ای بهترین کسی که همه از او مدد خواهند -
- و توفیقم ده - ای راهنماتر کسی که بدو روی آورند -
- ، مرا از کسانی قرار مده که پدران و مادران خود را نافرمانی کرده‌اند
- در آن روز که هر کس به سبب آنچه کرده است، پاداش بیند و بر ایشان ستم نرود»

مردی از حضرت رسول(ص) سوال کرد: که من تمام آنچه را که آنان در کودکی برای من انجام می دادند انجام می دهم ، آیا حق آنان را ادا کرده ام؟! حضرت فرمود: نه

زیرا آنان آن رفتار را در باره تو داشتند با تمنای بقاء و طول عمر تو، و تو این رفتار را گر چه داری ولی منتظر مرگ آنان هستی. { رساله حقوق امام سجاده (ع) }

شرح فراز دهم:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، وَاخْصُصْ أَبَوِيَّ بِأَفْضَلِ مَا خَصَّصْتَ بِهِ آبَاءَ عِبَادِكَ
الْمُؤْمِنِينَ وَآمَهَاتِهِمْ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

خدایا، بر محمد و خاندانش درود فرست:

و پدر و مادر مرا به برترین پاداشی که ویژه‌ی پدران و مادران بندگان مؤمن خود کرده‌ای، ویژه گردان، ای مهربان‌ترین مهربانان.

وَإِذَا حَيَّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا (نساء ۸۶)

ولی از پاره‌ای از روایات، همچنین تفاسیر، استفاده می‌شود که اظهار محبت‌های عملی نیز در مفهوم تحیت داخل است، در تفسیر علی بن ابراهیم از امام باقر و امام صادق (علیه‌السلام) چنین نقل شده که: المراد بالتحيه في الايه السلام وغيره من البر: منظور از تحیت در آیه، سلام و هر گونه نیکی کردن است و نیز در روایتی در کتاب مناقب چنین می‌خوانیم کنیزی یک شاخه گل خدمت امام حسن (علیه‌السلام) هدیه کرد، امام در مقابل آن وی را آزاد ساخت، و هنگامی که از علت این کار سوال کردند، فرمود: خداوند این ادب را به ما آموخته آنجا که می‌فرماید: و اذا حييتم بتحية فحيوا باحسن منها و سپس اضافه فرمود: تحیت بهتر، همان آزاد کردن او است! و به این ترتیب آیه یک حکم کلی درباره پاسخ گوئی به هر نوع اظهار محبتی اعم از لفظی و عملی می‌باشد.

تفسیر نمونه ج: ۴ ص: ۴۳

"هل جزاء الاحسان الا الاحسان" (الرحمن ٦٠)

احسان» دو معنا دارد: یکی کار نیک و دیگری نیکی به دیگران. مراد از احسان اول در آیه، کار نیک و مراد از احسان دوم، نیکی به غیر است.

امام صادق علیه السلام فرمود: جمله هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ ... در باره کافر و مؤمن جاری است و هر کس برای دیگری کار نیکی انجام دهد، بر او لازم است جبران کند. (تفسیر المیزان - مجمع البیان

إِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ (ابراهیم ٧)

و (باز به خاطر آرید) وقتی که خدا اعلام فرمود که شما بندگان اگر شکر نعمت به جای آرید بر نعمت شما می‌افزایم و اگر کفران کنید عذاب من بسیار سخت است. یکی از نعمتها وجود والدین مومن است که این شکر فراوانی در خود دارد.

و (نیز به یاد آور) هنگامی که پروردگارتان اعلام فرمود: همانا اگر شکر کنید، قطعاً (نعمت‌های) شما را می‌افزایم، و اگر کفران کنید البته عذاب من سخت است.

این آیه، مهم‌ترین و صریح‌ترین آیه قرآن در مورد شکر نعمت و یا کفران آن است، که بعد از آیه‌ی مربوط به نعمت آزادی و تشکیل حکومت الهی، به رهبری حضرت موسی مطرح شده است و این، رمز آن است که حکومت الهی و رهبر آسمانی مهم‌ترین نعمت‌هاست، و اگر شکرگزاری نشود خداوند مردم ناسپاس را به عذاب شدیدی گرفتار می‌کند

شکر نعمت مراحلی دارد:"

الف: شکر قلبی که انسان همه‌ی نعمت‌ها را از خداوند بداند.

ب: شکر زبانی

پ: شکر عملی

شرح فراز یازدهم:

اللَّهُمَّ لَا تُنْسِنِي ذِكْرَهُمَا فِي أَدْبَارِ صَلَوَاتِي، وَفِي إِنْئِي مِنْ آثَاءِ لَيْلِي، وَفِي كُلِّ سَاعَةٍ مِنْ

سَاعَاتِ نَهَارِي

خدایا، چنان کن که پس از هر نماز خود، و در هر زمان دیگری از شب، و در هر ساعتی از روز، به یاد آنان باشم.

"رب ارحمهما کما ربیانی صغیرا"

- دعای فرزند در حق پدر و مادر مستجاب است، وگرنه خداوند دستور به دعا نمی داد
- پس در قنوت نماز والدین را با "رب ارحمها کما ربیانی صغیرا" دعا می کنیم

شرح فراز دوازدهم:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَاعْفِرْ لِي بِدُعَائِي لَهُمَا، وَاعْفِرْ لَهُمَا بِيْرِهِمَا بِي مَغْفِرَةً حَتْمًا، وَارْضَ عَنْهُمَا بِشَفَاعَتِي لَهُمَا رِضًى عَزْمًا، وَبَلِّغْهُمَا بِالْكَرَامَةِ مَوَاطِنَ السَّلَامَةِ.

با درود بر محمد و آل محمد از خدا درخواست می کنیم:

- و مرا به سبب دعایم در حق ایشان بیامرز،
- در گذر از آندو به سبب نیکیهایی که در حق من می کنند و حتما آمرزشی در این محبت برای آنها قرار بده.
- و خشنود باش به شفاعت من از آندو ، خشنودی توام با عزم بخشش
- آنان را به سرای کرامت و سلامت برسان

شرح فراز سیزدهم:

اللَّهُمَّ وَإِنْ سَبَقَتْ مَغْفِرَتُكَ لَهُمَا فَشَفِّعْهُمَا فِيَّ، وَإِنْ سَبَقَتْ مَغْفِرَتُكَ لِي فَشَفِّعْنِي فِيهِمَا حَتَّى نَجْتَمِعَ بِرَأْفَتِكَ فِي دَارِ كَرَامَتِكَ وَ مَحَلِّ مَغْفِرَتِكَ وَ رَحْمَتِكَ، إِنَّكَ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ، وَالْمَنَّ الْقَدِيمِ، وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

خدایا از تو در خواست دارم:

- اگر آموزش تو پیش از من به ایشان رسیده است، پس آن دو را شفیع من گردان
- و اگر آموزش تو پیش از آن دو به من رسیده است، پس مرا شفیع ایشان کن،
- تا ما در محل کرامت و رأفت و مغفرت و رحمت تو جمع شویم.
- که تو دارای بخشش بزرگ و نعمت فراوان هستی، و تو مهربان ترین مهربانانی.

والسلام علی من اتبع الهدی

منابع: قران کریم

تفاسیر نور و المیزان . نمونه

میزان الحکمه - ری شهری = ۱۵ ج

رساله حقوق امام سجاد(ع) - علی محمد حیدری نراقی